

znaki pisma

na podstawie artykułów Roberta Chwałowskiego

litory

Cyfry zwykłe mają jednakową wysokość (najczęściej zbliżoną do wysokości wersalików danego kroju, czasami mniejszą).

Zaleca się stosowanie cyfr zwykłych w następujących sytuacjach:

1. gdy są użyte we frakcji dolnej,
2. gdy są użyte we frakcji górnej (na przykład odsyłacze przypisów),
3. w tabelach (choć od tej zasady dość często się odchodzi, część typografów uważa, że tabele są estetyczniejsze, gdy używa się cyfr nautycznych),
4. we wzorach i formułach matematycznych,
5. w otoczeniu majuskuł.

1 2 3 4 5 6 7 8 9

Cyfry nautyczne, zwane też mediewalowymi, mają różną wysokość i niejedolitą linię pisma. Dla cyfr 1, 2 i 0 górna krawędź opiera się na środkowej linii pisma, dolna krawędź opiera się na podstawowej linii pisma. Dla cyfr: 3, 4, 5, 7 i 9 górna krawędź opiera się na środkowej linii pisma, dolna krawędź opiera się na linii wydłużeń dolnych. Dla cyfr 6 i 8 górna krawędź opiera się na linii wydłużeń górnych, dolna krawędź opiera się na podstawowej linii pisma.

Zaleca się stosowanie cyfr nautycznych, gdy znajdują się w otoczeniu minuskuł (na przykład w tekście ciągłym) lub kapitalików

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

„Typografia”

Cudzysłowy apostrofowe są zalecane do używania jako cudzysłowy podstawowe. Dopuszczalne jest także używanie jako cudzysłowów podstawowych cudzysłowów ostrykątnych (konsekwentnie w danej publikacji).

Cudzysłowy są używane najczęściej w dwóch zastosowaniach:

1. Jako oznaczenia przytoczenia (cytowania).

a. Cudzysłowem obejmuje się wypowiedzi i myśli osób .

Zapytałem się Marka: „Kiedy wreszcie tram pójdziesz?”

b. Cudzysłowem obejmuje się cytaty

„Wkrótce jednak wszystko ucicho” — pisze Bolesław Prus

c. Cudzysłowem obejmuje się tytuły publikacji (książek, artykułów itp.)

Przeczytałem to wczoraj w „ Przyjaciółce”

d. Cudzysłowem obejmuje się przytaczane (omawiane) wyrazy czy wyrażenia

Zamiast wyrazu „latarnia” należy użyć wyrazu „widelec”

2. Ze względów znaczeniowo-stylistycznych

a. Cudzysłowem obejmuje się niektóre nazwy własne: modeli, typów gatunków, wyrobów, organizacji, ugrupowań, imprez, konkursów, przezwisk, mniej znanych pseudonimów, kryptonimów itp.

wczoraj wieczorem Krzysztof wypalił dwie paczki „Cameli”

b. Cudzysłowem obejmuje się te fragmenty wypowiedzenia, które mają być wyróżnione ze względu na styl, nieoczekiwane znaczenie, swoisty stosunek piszącego (wola zwrócenia uwagi, dystans, niepewność itp.)

W piątek ryby dobrze „brały”

„typografia”

Polska Norma [PN-83/P-55366] dopuszcza stosowanie cudzysłówów przecinkowych jako cudzysłówów drugiego stopnia, to znaczy jako cudzysłówów umieszczanych w tekście już objętym cudzysłowami.

W przypadku występowania obok siebie cudzysłowu apostofowego i przecinkowego, PN [PN-83/P-55366] zaleca oddzielanie ich odstępem o wielkości $\frac{1}{4}$ firetu.

Ktos stwierdził krótko: „Robert powiedział „Tak””

«typografia»

Cudzysłówy ostrykątne francuskie są używane najczęściej w następujących okolicznościach:

1. Do wyodrębniania znaczeń (w pracach naukowych i słownikach)

czcionka rz. ż Ib, lm D. ~nek «materiał zecerski mający kształt prostopadłościennego słupka, odlany z metalu lub tworzywa sztucznego, którego górna część zawiera główkę z wypukłym odwzorowaniem kształtu odbijanej w czasie drukowania litery, cyfry itp.»

2. Do wyodrębniania partii dialogowych i przytoczeń (głównie w utworach poetyckich)

«Zgody? krzyknął Gerwazy, z Soplicami zgoda? Z Soplicami, Mopanku» — To mówiac wykrzywił usta, jakby nad własną mową się zadziwił.

[Adam Mickiewicz]

»typografia«

Cudzysłówy ośtrokątne niemieckie używane są najczęściej jako cudzysłówy drugiego stopnia (w tekstach już objętych cudzysłowami).

Ktoś zapytał: „Kiedy Robert powiedział »nie«?”.

‘typografia’

Cudzysłów definicyjny zwany jest także łapkowym. Służy on do wyróżniania definicji znaczeniowych wyrazów czy połączeń wyrazowych

Wydawnictwa normatywne odnotowują zgodnie zastosowanie myślnika między liczebnikami oznaczającymi wartości przybliżone (w znaczeniu ‘mniej więcej w tych granicach’).

[Edward Łuczyński *Współczesna interpunkcja polska*]

Nawiasy

nawiasy okrągłe ‘ (...) ’ – nawiasy zewnętrzne

Zastosowanie nawiasów okrągłych:

1. Nawiasy okrągłe używane są przez autora danego tekstu do oznaczania uzupełnień i objaśnień tekstu głównego.

Uznając konieczność przemiany społecznej i absolutną niemożność cofnięcia się do dawnych czasów potwornego gnębienia milionów słabych przez kilku silnych, nie możemy jednak zamykać oczu na to, co przez uspołecznienie nasze tracimy, a może ta świadomość pozwoli nam przynajmniej (o ile nie możemy już zmusić się do sztucznej naiwności myślenia) przeżyć w sposób istotny naszą współczesną artystyczną twórczość, która jakkolwiek wkracza w sferę obłędu może, tym niemniej jest jedynym pięknem naszej epoki.

[Stanisław Ignacy Witkiewicz]

Nawiasy

2. Nawiasy okrągłe używane są przez autora danego tekstu do oznaczania alternatywnych sformułowań tekstu głównego.

Z takiego to płaskiego pola widzenia zdaje sobie sprawę malarz (artysta), tworząc na niej wielość płaskich form, ujętych w nierozdzielalną całość.

[Stanisław Ignacy Witkiewicz]

3. Nawiasy okrągłe używane są przez autora danego tekstu do oznaczania przykładów odnoszących się do tekstu głównego.

W tej znakomitej kolekcji znajdują się obrazy wielu wybitnych malarzy (między innymi Modiglianiego, Picassa i Ernsta).

Nawiasy

- nawias kwadratowy ‘ [...] ’ – nawiazy wewnętrzne

1. W nawiasy kwadratowe ujmuje się edytorskie (nie pochodzące od autora tekstu): wstawki, poprawki, wyjaśnienia, tłumaczenia, komentarze.

Jan [Matejko] spojrział na przebiegającego psa.

Policjant podszedł do trzeciego od lewej [powinno być: drugiego od prawej].

Kółko przy wozie było drewniane [decyzją wojewody następnego dnia kółko zostało zmienione na metalowe].

W takich sytuacjach należy używać angielskiego słowa green [zielony]

Drzewo przewróciło się majestatycznie [autor nie wiedział o tym, że przygniotło ono drwala].

Nawiasy

2. Nawiasy kwadratowe stosuje się do oznaczania skrótów, objaśnień i wstawek odautorskich w cytatach (przycięciach)

„Noce bezsenne, rozdzielane między modlitwę a zmartwienie, zawody okrutne, tułactwo, opuszczenie, [...] gorycz, którą tak obficie napawał go własni poddani, niewdzięczność kraju, dla którego gotów był krew i **życie** [podkreślenie moje – R. Ch.] poświęcić, wszystko to można było jak w księdze w tym obliczu wyczytać”.

3. Nawiasy kwadratowe stosuje się do oznaczania zapisu fonetycznego

Angielskie słowo table ['teibl] można przetłumaczyć jako stół.

Dane bibliograficzne w nawiasach

Dane bibliograficzne, jeśli są przytaczane w tekście głównym, można obejmować zarówno nawiasami okrągłymi, jak i kwadratowymi.

Jak podaje McCarthy [E. Jerome McCarthy, William D. Perreault, Jr. *Basic Marketing* Homewood, Irwin, 1987, s. 251-253], cykl życia produktu składa się z następujących etapów: 1) wprowadzenie produktu na rynek, 2) wzrost, 3) dojrzałość i 4) upadek.

Jak podaje McCarthy (E. Jerome McCarthy, William D. Perreault, Jr. *Basic Marketing* Homewood, Irwin, 1987, s. 251-253), cykl życia produktu składa się z następujących etapów: 1) wprowadzenie produktu na rynek, 2) wzrost, 3) dojrzałość i 4) upadek.

Nawiasy w nawiasach

W przypadkach występowania nawiasów w nawiasach zalecają się umieszczać nawiasy okrągłe w nawiasach kwadratowych [(-)].

Ścisłe stosowanie tej zasady może prowadzić do nieporozumień co do pochodzenia tekstu objętego nawiasami, to znaczy do złamania ogólnej zasady, że tekst objęty nawiasami okrągłymi pochodzi od autora danego tekstu, a tekst objęty nawiasami kwadratowymi od edytora. Właściwsze wydaje się konsekwentne stosowanie nawiasów takich, na jakie wskazuje pochodzenie tekstu objętego poszczególnymi nawiasami.

Najczęściej spotykane sytuacje nie powodują wtedy nieporozumień:

1. Wstawka edytora (w nawiasie kwadratowym) w nawiasie zastosowanym przez autora.

W tej znakomitej kolekcji znajdują się obrazy wielu wybitnych malarzy (między innymi Modiglianiego, Picassa [autor myli się, we wzmiankowanej kolekcji nie ma obrazów Picassa] i Ernsta).

Nawiasy w nawiasach

2. Nawias okrągły we wstawce edytora, a więc tekst objęty nawiasem okrągłym pochodzi od autora tekstu (czyli w tym wypadku od edytora).

W tej znakomitej kolekcji znajdują się obrazy wielu wybitnych malarzy między innymi Modiglianiego, Picassa [autor myli się, we wzmiankowanej kolekcji nie ma obrazów Picassa (pomyłka być może wzięta się stąd, iż są to obrazy namalowane w stylu Picassa)] i Ernsta.

3. Nawias okrągły w nawiasie okrągłym (teksty w obu nawiasach pochodzą od autora tekstu głównego).

W tej znakomitej kolekcji znajdują się obrazy wielu wybitnych malarzy (między innymi Modiglianiego, Picassa (głównie z okresu niebieskiego) i Ernsta).

Pochylenie nawiasów

Zaleca się, wszędzie gdzie to jest możliwe, używanie nawiasów nie pochylonych, nawet w przypadkach, gdy cały tekst (otaczający nawiasy, jak i w nawiasach) jest pochylony.

Jeśli prostymi nawiasami zostaje objęty pochylony tekst, często wskazane jest lekkie zwiększenie normalnej odległości nawiasów od objętego nimi tekstu.

Lorem (ipsum) dolor.

Inne nawiasy w tekście ciągłym

Czasami, szczególnie przy edycji tekstów klasycznych, używane są nawiasy klamrowe i nawiasy ostrykątne. Nawiasy klamrowe używane są do oznaczania skrótów (wykasowań) edytorskich, a nawiasy ostrykątne do oznaczania wstawek edytorskich.

Nawias klamrowy spotykany jest w tekstach i równaniach matematycznych.

” / ”

ukośnik nie jest nawiasem

wielokropek

• • •

Nie można tworzyć wielokropka z trzech odrębnych kropek

kreski poziome

Najczęściej spotykane rodzaje kresek poziomych

a) pauza, b) półpauza i c) dywiz (łącznik)

Długości kresek poziomych

Polska Norma [BN-71/7401-04] długości kresek poziomych definiuje następująco:

pauza – kreska o długości jednego firetu,

półpauza – kreska o długości połowy firetu,

dywiz – kreska o długości około $\frac{1}{3}$ firetu.

kreski poziome

pauza

Wytyczne dotyczące użycia pauzy

Dla znaków pauzy zastosowanie mają następujące wytyczne:

1. W tekście ciągłym pauza powinna być oddzielana od tekstu odstępami o szerokości jednej czwartej firetu
2. W dialogach na początku wiersza pauza powinna być oddzielona od tekstu odstępem o szerokości: połowy firetu, lub jednej piątej firetu (cienkiej spacji) lub odstępem międzywyrazowego.

Zastosowania pauzy:

1. Pomędzy liczbami (liczebnikami) oznaczającymi wartość przybliżoną.

Na apelu stawilo się 65 — 66 procent załogi.

Do kaźdej zasady udaje się znaleźć około pięciu — sześciu przykładów.

2. W dialogach literackich na początku każdej kwestii należy umieszczać pojedynczą pauzę

— Mogłabyś też, Kaziu, już nie dręczyć tego biedaka...
— Kogóż to?
— Twego imiennika.
— Ach, Starskiego... Zobaczymy.

[Bolesław Prus]

— Niechże tak będzie — rzekł po chwili Kmicic. — Nie dziś ją porwę,
to za miesiąc. Nie skryjecie jej ni pod ziemią! Przysięgajcie!

[Henryk Sienkiewicz]

3. Wypowiedzi narratora, które zostały wplecione do przytoczonej mowy bohaterów utworu, należy ująć w pauzy z obu stron. Jeśli fragment narracji kończy zdanie, stawia się jedną pauzę

— No, proszę — rzekł książę — to waćpan z Litwy rodem?
— Z Litwy! — odrzekł bez zająknienia pan Zagłoba.

[Henryk Sienkiewicz]

4. W wyliczeniach wersowych

Należy brać pod uwagę następujące możliwości:

- droga w prawo,
- droga w lewo,
- droga prosto.

5. Pomiędzy wyrazami przeciwstawnymi

Wyrazy dobry — zły to antonimy.

Pauza na początku wiersza

pauza

Według Instrukcji technologicznej dla składu zawierającego ponad 50 liter w wierszu nie należy umieszczać pauzy (półpauzy) na początku wiersza.

Zaleca się, by w tekście ciągłym nigdy nie zaczynać wiersza od pauzy. Tworzy się wtedy złudne wrażenie, że wiersz ma wcięcie akapitowe. Szczególnie brzydko wygląda pauza w drugim wierszu akapitu.

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit, sed do
— eiusmod tempor incididunt ut labore et dolore magna aliqua. Ut
enim ad minim veniam, quis nostrud exercitation ullamco laboris nisi
ut aliquip ex ea commodo consequat. Duis aute irure dolor in repre
— henderit in voluptate velit esse cillum dolore eu fugiat nulla par
iatur. Excepteur sint occaecat cupidatat non proident, sunt in culpa
qui officia deserunt mollit anim id est laborum Et harum and
lookum like Greek to me, dereud facilis est er expedit distinct.

Wytyczne dotyczące użycia dywizu

dywiz

W tekście ciągłym dywizu nie oddziela się odstępami. Wyjątkiem może być dywiz w otoczeniu majuskuł .

Dywiz należy stosować między innymi w następujących okolicznościach:

1. W połączeniach przedrostków z nazwami własnymi.

Robert jest eks-Amerykaninem, teraz ma obywatelstwo polskie.

2. W połączeniach dwóch członów rzeczownikowych oznaczających równorzędne administracyjnie miejscowości.

Krzysztof mieszka w Konstancinie-Jeziornie.

3. W połączeniach równorzędnych wobec siebie nazwisk, oraz gdy jeden człon nazwiska jest pseudonimem

Nigdy nie doszło do spotkania Stanisława Patora-Lubeckiego i Edwarda Rydza-Śmigłego.

4. W połączeniach przymiotników złożonych z dwóch równorzędnych członów

Nad głową Marii powiewała biało-czerwona flaga.

5. W zestawieniach rzeczownikowych o równorzędnych członach oznaczających równoważne cechy lub funkcje osoby lub przedmiotu

Na szyldzie napisane było kupno-sprzedaż.

6. W połączeniach wyrazowych z członami niby i quasi

Malunki Grzegorza to quasi-obrazy, jest on po prostu niby-artystą.

7. W parach wyrazów występujących zawsze razem

czary-mary, kogel-mogel, hokus-pokus, łapu-capu, szuru-buru,
stuku-puku, gadu-gadu, raz-dwa, esy-floresy

8. W wyrażeniach, w których występuje dwukrotnie przymiotnik złożony, różniący się tylko pierwszym członem

Zenon długo zastanawiał się, czy zaciągnąć kredyt krótko- czy
długoterminowy.

9. W wyrazach złożonych z liczbą w pierwszej części: 3-majowy, XX-lecie

Ten 3-majowy piknik został zorganizowany z okazji XX-lecia istnienia firmy.

10. W przeciwstawieniach logicznych, w których drugi człon pisany jest wielką literą

Ten dramat jest zdecydowanie nie-Szekspirowski.

11. Dla zaznaczenia granicy między podstawą słowotwóczą i przyrostkiem w wyrazach utworzonych od skrótowców

Schronisko, które widać na wzgórzu, jest PTTK-owskie od dwóch lat.

Powtórzenie dywizu na początku wiersza

dywiz

Jeżeli wyraz zawierający łącznik jest dzielony w miejscu łącznika podczas przenoszenia do następnego wiersza, to wskazane jest przenieść ten łącznik do następnego wiersza, stawiając znak przeniesienia na końcu poprzedniego wiersza

Krzysztof kilka lat mieszkał w Ełku, a od roku mieszka w Konstancinie-
-Jeziornie.

Pauza czy półpauza

Uważają, że pauza jest zbyt długa do stosowania w tekście ciągłym. Tworzy bowiem duże, puste pola zakłócające szarość płaszczyzny kolumny, powstają nieestetyczne wyrwy. Ponadto podczas procesu czytania oko niespodziewanie napotyka na zbyt długą przerwę, zakłócającą percepcję kolejnych wyrazów.

Odpowiednim zastępstwem dla zbyt długiej pauzy jest półpauza. Stosowana konsekwentnie w całej publikacji doskonale spełnia zadania pauzy. Takie rozwiązanie dopuszcza Polska Norma [PN-83/P-55366, p. 2.1.8]. W takim przypadku, w tekście ciągłym, półpauza powinna być oddzielana od tekstu normalnym odstępem międzywyrazowym

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit, sed do eiusmod tempor incididunt ut labore et dolore magna aliqua. Ut enim ad minim veniam, quis nostrud exercitation — ullamco laboris nisi — ut aliquip ex ea commodo consequat. Duis aute irure dolor in reprehenderit in voluptate velit esse cillum dolore eu fugiat nulla pariatur. Excepteur sint — occaecat cupidatat — non proident, sunt in culpa qui officia deserunt mollit anim id est laborum Et harumd and lookum like Greek to me, dereud facilis est er expedit distinct.

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit, sed do eiusmod tempor incididunt ut labore et dolore magna aliqua. Ut enim ad minim veniam, quis nostrud exercitation – ullamco laboris nisi – ut aliquip ex ea commodo consequat. Duis aute irure dolor in reprehenderit in voluptate velit esse cillum dolore eu fugiat nulla pariatur. Excepteur sint – occaecat cupidatat – non proident, sunt in culpa qui officia deserunt mollit anim id est laborum Et harumd and lookum like Greek to me, dereud facilis est er expedit distinct.

Pauza (półpauza) czy dywiz

1. Pauza (półpauza) jest znakiem międzywyrazowym. Należy ją stosować, gdy występuje między członami samodzielnymi pod względem leksykalnym i składniowym.
2. Dywiz jest znakiem wewnątrzwyrazowym, stosowanym (między innymi) w wyrazach złożonych.
3. Konsekwentne stosowanie odstępów pomiędzy pauzą (półpauzą) a innymi elementami tekstu sprzyja jej odróżnianiu od dywizu.

Wyrażenia od... do...

Wyrażenia od... do... to wyrażenia opisujące jakiś ciągły zakres, w którym granice opisane przez »od« i »do« należą do opisywanego zakresu. Nie ma zgodności co do rodzaju kreski, jaka powinna być używana w takich wyrażeniach. Sprawę komplikuje dodatkowo fakt, iż wyrażenia od... do... mogą występować w bardzo wielu różnych wariantach.